

BEHÇET NECATİGİL'İ ZİYA OSMAN SABA'NIN IŞIĞINDA OKUMAK*

G. Gonca GÖKALP ALPASLAN*

Özet

Behçet Necatigil, şiir hayatının başlangıcında Ziya Osman Saba'dan etkilendiğini açıkça söyler. Bu etkiler, önceleri belirgin izler halindedir ama giderek belirsizleşir. Saba ile Necatigil arasındaki en temel benzerlikler, şiirlerindeki ev, aile, orta sınıf yaşamı konuları, geçmişe ve aile değerlerine bağlılıkları, kaderci ve mütevekkil dünya görüşleri, günlük yaşamın sıradan ayrıntılarını imgeye dönüştürme güçleridir. Bu makalede Necatigil'le Ziya Osman Saba arasındaki şiirsel bağlantı, metinlerarası ilişkiler kuramı ve Harold Bloom'un Etkilenme Endişesi: Bir Şiir Teorisi adlı kitabı ışığında çözümlenmektedir.

Anahtar Sözcükler: Behçet Necatigil, Ziya Osman Saba, Modern Türk Şiiri, Ev, Aile, Metinlerarası İlişkiler, Harold Bloom, Etkilenme Endişesi.

Abstract

Reading The Works Of Behçet Necatigil in The Light of The Works of Ziya Osman Saba

Behçet Necatigil has clearly stated that he had been under the influence of Ziya Osman Saba in the beginning of his poetic life. This influence was in the form of clear traces at first but later it became increasingly uncertain. In the poems of Saba and Necatigil, there are some common themes such as home, family, the life of middle-class. Both Saba and Necatigil had strong ties to the past and family values, they had fatalist world view and they had the power of transforming the ordinary details of daily life to poetic images. In this article, the poetic connection between Ziya Osman Saba and Behçet Necatigil is analysed in the light of the theory of

---

* Bu yazı, Hacettepe Üniversitesi ve Atatürk Kültür Merkezi'nin 30 Mart 2010 tarihinde Ankara'da ortaklaşa düzenlediği *Doğumunun 100. Yılında Ziya Osman Saba'yı Anma Toplantısı*'nda sunulan bildirinin geliştirilmiş hâlidir.

* Doç.Dr., Hacettepe Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü,
ggonca@hacettepe.edu.tr

intertextuality and Harold Bloom's views presented in the book The Anxiety of Influence: A Theory of Poetry.

Keywords: *Behçet Necatigil, Ziya Osman Saba, Modern Turkish Poetry, Home, Family, Intertextuality, Harold Bloom, The Anxiety Of Influence.*

Metinlerarası ilişkiler kuramı, bir metnin başka metinlerle bağıni çözmeyi amaçlar. Behçet Necatigil, adını metinlerarası ilişkiler diye belirlemese de, kendi şiirini besleyen kaynakları anarken şu tanımlamada bulunur: “Sanatçı bir prizma gibi, üzerine düşen ışınları kendi renklerine bulayarak, özümleyerek yansıtan adamdır. Bu çerçeve içine kendi özgeçmişini girer, yaşadığı hayat şartları, okuduğu eserler girer. Kısaca kitaplar ve hayat, hepimizi besleyen iki kaynaktır” (Necatigil, 1983b: 527). Bir konuşmasında da, “Ön planla geri plan arasında bağlar, belirli motif örgü ve atıkları varsa, her şiir, bir kumaş gibi iplik iplik açılabilir” (Necatigil, 1983b: 495) der. Onun bu sözleri, Barthes’ın *Metnin Hazzı*’nda değindiği, metin tanımına uyar. Barthes, metni dokuma olarak niteler ama yapıpı bitmiş bir kumaş değil, “metnin kendini üretmesi, yaratması, harfleri sürekli olarak birbirlerinin arasına, içine karması” olarak algılar ve bunu örümceğin ağını yapmak için kullandığı salgılara benzetir (Barthes, 2006: 140).

Necatigil’in şiirini oluşturan dokumanın binlerce düğümü arasında Türk Halk şiiri, Divan şiiri, Alman, Avusturya, İsveç, Norveç, Balkan edebiyatları, Doğu hikâyeleri, Batı ve Doğu mitolojisi, çağdaş İran edebiyatı gibi geniş bir edebiyat evreni vardır. Modern Türk şiirinde kendine yakın dönemlerden başlayıp çağdaşı şairleri de dikkatle izleyen bir şairdir Necatigil. Ve bu konuda neredeyse tamamen kompleksiz bir açıkyüreklilikle kaynaklarını ortaya koyar yazılarında ve söyleşilerinde. Hemen her şairin, yazarın, kitabın ve yaşantının kendinde bıraktığı izleri vefayla ve derinlikli bir duyuşla anar; alçakgönüllü bir bilgelikle, kendini oluşturan değerleri belirler. Ama o, hepsinden ayırdır, özgündür, özeldir. Parçaların toplamından daha başka bir bütünlüktür onun şiiri. Çünkü her bir imgeyi, sabırla, özenle, incelikle, derinlikle kendi kozasında kurar, Necatigil. Ve açıkça söyleme yürekliliğini gösterdiği için, onun kaynaklarını öğrenek de, Necatigil’in okuma bilgisine tam olarak erişebilmemiz pek mümkün değildir. Bu, Harold Bloom’un işaret ettiği “*etkilenme endişesi*”ni Necatigil’in aştığının kanıtı sayılabilir. Bloom, hiçbir sanatçının etkilenmekten kendini kurtaramayacağını düşünür ve bir şairin kendi şiirsel varlığını keşfetme sürecini şöyle anlatır:

“Nasıl şair olunur ya da eskiden söylendiği şekliyle, bir insan şiirsel karaktere nasıl bürünebilir? Potansiyel bir şair etkilenme diyalektiğini ilk keşfettiğinde (ya da bu diyalektik tarafından keşfedildiğinde), şiirin kendisinin hem dışında hem de içinde olduğunu ilk keşfettiğinde, kendi içinde artık hiç şiir kalmayana dek, şiiri tekrardan kendi dışında keşfetme gücünü (ya da arzusunu) bulduktan uzun zaman sonrasına dek devam edecek bir süreç başlatır. Bu tür keşiflerin hepsi, kişinin kendisini tanıma süreci, hatta bir İkinci Doğum olsa da ve teorinin sıhhati adına mutlak bir tekbencilikle başarılması gerekse de, kendi içinde asla tamamlanmamış bir edimdir. Başka şairlerin –hayranlık uyandırıcı, acı verici, keyif verici- varlığı anlamında Şiirsel Etkilenme; o kusursuz tekbencinin, yani güçlü bir şair olma ihtimali yüksek şairin ta derinliklerinde hissettiği Şiirsel Etkilenme. Zira şair kendi en derin özlemlerini diğer benliklerin farkına vararak öğrenmeye mahkûmdur. Şiir onun içindedir, ama o kendi dışındaki şiirler –büyük şiirler- tarafından bulunmuş olmanın utancını ve ihtişamını hisseder. Bu merkezde özgürlüğünü kaybetmek asla bağışlanmamak ve özerkliğin sonsuza dek tehdit altında olmasının dehşetini öğrenmektir (Bloom, 2008: 64-65).”

Bloom, her iyi şairin kendinden önceki ya da çağdaşı iyi şairi/şairleri yanlış okuyarak kendi şiirini ilerletebildiğini, bu yanlış okumanın aslında gerçek ve zorunlu bir yaratıcı düzeltme olduğunu düşünür(2008: 69). Yani sanatçı, beğendiği şairi, kendine göre yorumlayarak hem sürdürür hem de kendi sesini bulur.

Bloom'un düşünceleri, Necatigil'le Ziya Osman Saba arasındaki şiirsel bağa ışık tutabilir. Çünkü Necatigil, şiire başladığı yıllarda Yedi Meşale şairlerinin ve özellikle Cevdet Kudret'in etkisindedir; Ziya Osman'sa giderek bağlandığı ve içselleştirdiği bir şairdir. Necatigil, şiir yaşamı boyunca birçok kez, onun şiirine bağlılığını açıklar ama onun şiiriyle yetinmez, onu dönüştürür, değiştirir, kendinde yeniden yaratır ve bir süre sonra Ziya Osman'ın sesi onun şiirinde duyulmaz olur. Ama aradan çok yıllar geçtiğinde ve bu etki farkedilmez hale geldiğinde bile Necatigil, yazıları yoluyla Saba'yı anmayı sürdürür, belki de ona duyduğu vefa borcunu böyle ödediğini düşünür. 1977'de dahi ondan “Kuvvetim olan bir şair” (Necatigil, 1983a: 226) diye söz eder. 1961 yılında yapılan bir söyleşide “Sanat kişiliğinizin meydana gelmesinde önemli sanatçılar var mıdır?” sorusunu şöyle yanıtlamıştır Necatigil:

“Var. Ziya Osman Saba, aziz şairin sağlığında bunun farkına varmadım mı, yoksa vardım da bir aşağılık duygusuyla bunu kendime bile açmaktan çekindim mi, bilemiyorum. Şu anda bildiğim, yıldan yıla, benim dünyamı çizen iç ve dış etkenlerin başlangıcını, ilk anlatımını onun şiirlerinde bulduğumdur. Ziya Osman bana, evin korkunç güzelliğini, vazgeçilemezliğini, kişinin ancak evinde oluşabileceğini, ne yapsa etse davranışlarını bu dar daireden dışarı çıkaramayacağını öğretti. Şiirleriyle olduğu kadar içtenlik dolu ve düz ömrüyle de her nimete, her zahmete ev açısından bakmayı, kurtulmuş ya da yenik ancak evlerde yaşanabileceğini, ben ondan öğrendim. Onun bana “kabul ettirdiği” hem sığ hem çapraşık bir şey var ki, söküp atamıyorum içimden (Necatigil, 1983b: 449).”

Necatigil’in şiirini oluşturan değerlerden biri olarak, farklı zamanlarda sık sık Ziya Osman Saba’yı anması üzerinde dikkatle durmamız gerekir. Ziya Osman Saba, modern Türk şiirinde hüznü bir söyleyişi, ince ve kırılğan bir dünya görüşünü, karamsar bir bakışı, ölüm ve ahiret arzusu, mutasavvıf duruşu, eve sığınışı, ev ve aileden kaynaklanan küçük mutlulukları dile getirişiyse kendine özgü bir yerdedir. Necatigil’in de ilk şiirlerinden itibaren temel bir değer olarak ev ve aile konularını işlediği görülür. İlk şiirlerinde özlem duyulan ev ve aile, giderek insanı boğan bir girdaba dönüşür; yine de şair, asla şikâyet etmeden her mihneti kabullenir. Evin ve ailenin gereksinimleri, beklentileri onu ne kadar bunaltsa da, onların temsil ettiği değerlerden asla uzaklaşmak istemez. Şiirinde de orta sınıftan insanların günlük yaşamlarını, aile hayatlarını, ekmek kavgalarını işlerken eve ve aileye özel bir yer verir. Bunlar Necatigil’in annesiz babasız oradan oraya savrulduğu ve hep evden uzağa düştüğü çocukluğuyla da bağıntılıdır, kurmak istediği ve başardığı mutlu, sakin aile hayatıyla da, kişiliğinin kapalı, çekingen, derinlikli, hüznü yapıyla da. Necatigil, hiçbir zaman kendinden çok uzağa düşmemiştir ve kendi duyusuna, düşünüşüne uygun şairlerle, yazarlarla derin bağlar kurmuştur. Nitekim Türk şiirinden adını andığı şairlerden eserlerini Türkçeye çevirdiği onlarca yazara, şaire dek onun dünyasına giren hemen bütün sanatçılarda hüznü, kapalı, derinlikli, zaman zaman bunaltılı bir ruh hali egemendir.

Behçet Necatigil, sadece bir şair olarak değil, bir edebiyat araştırmacısı, güncel sanatı ve edebiyatı yakından izleyen, görüş ve düşüncelerini titiz bir dikkatle kaleme alan bir incelemeci ve kendinden önceki kuşaklara vefayla bağlı bir yazar olarak da önemli bir sanatçıdır. İnce dikkatlerinin bir sonucu olarak, özellikle gönül bağıyla bağlandığı sanatçılara dair anma yazıları, onların bugünkü sanat ve edebiyat dünyası için değerini ortaya koyan

incelemeler kaleme almıştır. Rıza Tevfik Bölükbaşı'dan Selahattin Enis'e, Zâtî'den Sabri Esat'a dek pekçok Türk sanatçısının yanısıra başta Knut Hamsun olmak üzere, Heinrich Heine'den Miguel de Unamuno'ya, Günter Eich'a dek birçok yabancı yazar hakkında derinlikli yazılar yazmıştır. Ama üzerinde ısrarla durduğu kişi, dört yazıyla ele aldığı Ziya Osman Saba olmuştur. “Ziya Osman'ın Mezarı Beyaz”(1957), “Ziya Osman'a Devam”(1958), Ziya Osman Saba”(1967) ve “Şairim Ziya Osman Saba” (1977) başlıklı dört anma yazısı yazan Necatigil'in ilk yazısıyla son yazısı arasındaki 20 yıllık süre, onu şaire daha da yaklaştırmış gibidir. Oysa Saba hakkındaki son yazısını kaleme aldığı 70'li yılların sonlarında, Necatigil'in şiir çizgisi Ziya Osman'dan epey uzak görünür. Demek ki, ilk şiirlerini Yedi Meşaleciler arasında özellikle Cevdet Kudret ve Ziya Osman'ın etkileriyle kaleme alan şair, olgunlaştıkça kendi sesini bulmuş ama çıkış noktası olan şairleri unutmamış, onların izlerini kendi şiirinde sürmese de yazılarında onlar hakkında derinlemesine düşünmeye devam etmiştir.

Necatigil'i Ziya Osman Saba hakkında düşünmeye iten en önemli etkenler, Saba'nın ev ve aile merkezli duyuları, geçmişe içten bağlılığı, ölüm ve Tanrı sevgisidir. Bir yazısında onun için “Usta sanatı biraz da mizaç bütünlüğü olarak görmemiz gerekir. Ziya Osman'da bu vardı. Vardı ve bu onu zaman zaman kendini tekrara düşürse bile, bir teviyelik tehlikesine uğratsa bile, kişiliğe erişmişti” der ve onu ilk şiirinden son şiirine dek tutarlı çizgiyi korumuş bir şair olarak görür(Necatigil, 1983a: 213). Bir başka yazısında da Saba'nın yaşadıklarıyla yazdıkları arasındaki kopmaz bağa değinir (Necatigil, 1983a: 215). Ziya Osman'da sevdiği özellikler, bir ölçüde Necatigil'in şiiri için de geçerlidir. O da yaşamıyla yazdıklarının koşut olduğunu düşünür ve ilk şiirlerinden son şiirlerine dek, aynı sorunlar çevresinde dolaşır. Fakat Necatigil'in ilk şiirlerinde herkesin görüp duyabileceği şeyler, giderek derinlere itilir ve ancak dikkatli bir okurun derinlemesine çabayla ortaya çıkarabileceği değerli madenlere dönüşür. Buna Necatigil'in uzun ve verimli şiir yaşamı boyunca farklı anlam olanaklarını araştıran, Divan şiirinden Alman şiirine uzanan geniş şiir açısını eklemiz gerekir. Onun ilk şiirlerindeki evin, ailenin anlamı ve anlatımıyla son şiirlerindeki asla aynı değildir. İlk şiirlerinde anlatımcı, öyküleyici, lirik bir ton hakimken 1960'lardan itibaren öykülerden kopar, lirik duyuştan yavaş yavaş uzaklaşır, daha düşünsel ve felsefi bir şiire doğru evrilir. Hatta 1970'te “Bugün yazmış olsam Evler'i yazmazdım” der (Necatigil, 1983b: 515) ama sonra onların da kendi şiirini oluşturan değerlerden olduğunu kabul eder. Oysa “Evler şairi” olarak anılmak, Necatigil için neredeyse yerleşik tanımlardan biridir. Necatigil'se evlerin gücünü ve değerini

Saba'dan öğrendiğini hep söyler. Onunla arasında kurduğu bağı şöyle açıklar:

“Kendilerini Ziya Osman'da bulanlardan biri de her zaman ben oldum. Onun ölümünden sonra da çok şair verdik toprağa; çoğunun yasını tuttum, bir kısmını unuttum ne yazık. Ama yalnız Ziya Osman'dır ki, çevresinde bir hâle, olanca aydınlığıyla bende anısını sürdürüyor.

Bu sadece onu da az çok yakından tanımış olmamdan gelmiyor; şiiirlerinin bende bıraktığı duygu beraberliğinden, yaşantı birliğinden doğuyor. Ruh yapılarımız arasında ortak yanlar bulunduğunu da söyleyebilirim ama onun bende yarattığı saygı, sevgi, daha çok şiiirlerindeki yalınlıktan, şiiiri hayatının tek amacı yapmasından, ne derlerse desinler sadece iç dünyasını yazmasından olsa gerek (Necatigil, 1983a: 224).”

Bu cümleler, Necatigil'in Saba'nın şiiirine imgesel değil duygusal bağlılığını açıklar. Necatigil, Saba'dan evi ve aileyi öğrendiğini söyler ama onunla aynı duyguları paylaşmaz her zaman. Saba'nın büyük bir mutluluk ve sükûnet bulduğu ev, Necatigil'in ilk şiiirlerinde de arzulanan bir dünyadır. Saba için ev, aileye özdeştir; sadece bir mekân değil, yüce bir kavramdır.

“EVİM, KARIM, ÇOCUĞUM
Şu fakir mahallede bir göz evim olsaydı,
Nasıl sevinç içinde çıkardım şu yokuşu.

Arkadaşlık ederdi yolda ihtiyar komşu.
Nasıl hafif gelirdi eve taşıdıklarım.

Kapıyı ben çalmadan açıverirdi karım,
Her akşam tekrarlardım onun güzel adını.

Boynuma atılarak “Baba!” derdi çocuğum,
Onu göğsüme basıp cevap verirdim: “Yavrum.” ” (Saba, 2003:

54)

Saba'nın 1941 yılında yayınlanan “Evim, Karım, Çocuğum” şiiirine benzer duyuşlar Necatigil'in 1943 yılında yayınlanan “Aile” şiiirinde de görülür:

“AİLE

Sağ çıkıp günlük savaştan,
Evin yolunu tutmuşum.
Yemek yedik, çocuklarım uyudu.
İniyor üstüme yavaştan
Allahın beyaz bulutu,
Kederlerimi unutmuşum.
Hayatta olduğuma
Seviniyorum şimdi: Kavuştum çoluk çocuğuma,
Koltuğuma uzandım, rahatım.
Kahvem içime sindi,
Başladı gecelik saltanatım” (Necatigil, 1991: 24)

İki şiir arasındaki benzerlikler, orta sınıf yaşamını, sakin ve huzurlu bir aile ortamını, küçük sevinçleri, mütevekkil bir dünya görüşünü dile getirmesinde, gündelik ve sıradan bir yaşam tablosu resmetmesinde, düşünceye değil duyuşa ve öykülemeye dayalı bir tavır benimsemesindedir. Sonraki dönemlerde Necatigil'in şiirlerinde pek görülmeyen Tanrı ve onun verdiklerine şükretme duygusu, Saba'nın şiirinde her zaman temel bir duyuş olmuştur. Başlangıçta Necatigil için de geçerli olan bu duyuş, zamanla değişir. Örneğin 1952'de yazdığı “Bir Ev, Bir Çocuk” şiirinde aile kurmayı, duygusal değil akılcı ve fazla yalın bir tavırla işler:

“BİR EV BİR ÇOCUK

Gençten bir adamdı
Hikâyesi gayet kısa.

Yıllar yılı tek başına yaşadı
Bir gün rasladı bir kıza.

Düşündüler, birlikte yürüseler
Ömür geçiyor nasılsa.

Şimdi içine bir ev, bir de çocuk girer
Aşkları yazılsa” (Necatigil, 1991: 171-172)

Ev, Necatigil için de bir sığınaktır ama dış dünyadan kaçabileceği daha güvenli bir yer olmadığı için mecburen yanaşılan bir limandır daha çok. Bu mecburiyet, gönüllü bir katlanış da içerir. Ziya Osman'ın her zaman idealleştirerek anlattığı ev ve temsil ettiği tüm iyi değerler, Necatigil'in

şiiirinde tartışmaya açılır l. 1947’de yayınlanan ünlü “Evler” şiiirinden birkaç kıta bunu hemen kanıtlar:

“Evlerde saadetler sabunlar gibi köpürdü:
Dışardan geldi bir tane, nar gibi,
Arttı, eksilmedi.
Evleri felaketler tunlar gibi süpürdü:
Kaderden eski fırtınalar gibi,
Ardı kesilmedi.

Evlerin çoğunda dirlik düzen,
Kalan bir hâtırâ oldu geçmişte.
Gönül almak, hatır saymak arama.
Evlâtlar aileye âsi işte,
Bir çığ ki kopmuş gider, üzüntüden.

Evlerde nice nice cinayetler işlendi,
Ruhu bile duymadı insanların.
Dört duvar arasında aile sırları,
Dört duvar arasında dünyanın kahırları.
Bunca çocuk, bunca erkek, bunca kadın
Gözyaşlarıyla beslendi” (Necatigil, 1991: 70)

Necatigil’in şiiirinde ev, aile sırlarını, açık edilmeyen acıları, tartışmaları, yılgınlıkları da içerir. Bu haliyle Necatigil, henüz şiiir yaşamının ilk dönemindeyken bile Ziya Osman’dan ayrı düşmeye başlamıştır. Bloom’un deyimiyle “yaratıcı düzeltme” edimiyle, ondan başlayan şiiir edimini ondan ayrı bir şekilde sürdürmektedir artık. Saba’dan öğrendiğini söylediği evi, aileyi, tevekkülü, küçük mutlulukları, ondan çok farklı yorumlamaktadır.

Necatigil’in Ziya Osman’la yolunun kesiştiği noktalardan biri de, çocukluktur. Ama önemli bir farkla, Ziya Osman, annesini kaybedene dek mutlu ve güzel bir çocukluk geçirmiştir; o nedenle sık sık geçmişi özlemle anar. Oysa Necatigil, neredeyse doğduğundan beri dağınık bir aile içinde, hastalıklarla dolu bir çocukluk yaşamıştır ve geçmişi hüznüldür, karanlıktır; bu yüzden şiiirlerinde de düzyazılarında ve söyleşilerinde de kendi çocukluğundan söz etmekten hoşlanmaz, ancak dolaylı ve üstü kapalı göndermelerle değinip geçer. Ama acılı geçen bir çocukluğun izleri, daima şiiirinde kendini belli eder. Bununla karşıt gibi görülebilecek bir tarzda,

¹ Ayrıntılı bilgi için bkz. (Gökalp, 1992) ve (Gökalp Alpaslan, 2003).

Necatigil'in şiirinde çocuk, özenle korunan bir cevher, en ufak bir darbeyle kırılacak kristal gibidir; her tür acıdan, üzüntüden sakınılması gerekir. Saba çocukluğunu kendi çocuklarıyla özdeşleştirirken, Necatigil'in çocukluğu kendi çocuklarından bile saklanması, sakınılması gereken bir üzüntü kaynağıdır ve çocuklar neredeyse kutsaldır, ailenin kuruluşunun ve katlanılan onca mihnetin yegâne amacıdır.

Ziya Osman Saba'nın "Az yanımda kal, çocukluğum/ Temiz yürekli, uysal çocukluğum" (Saba, 2003: 31) ya da "Nasıl anmazsın o çocukluk günlerini" (2003: 47) diyerek özlemle andığı çocukluğu, 1936'da yazdığı bir şiirinde hüznle karıştır:

"ÇOCUKLUĞUM

Çocukluğum, çocukluğum...
Uzakta kalan bahçeler,
O sabahlar, o geceler,
Gelmez günler çocukluğum.

Çocukluğum, çocukluğum...
Gözümde tüten memleket.
Artık bana sonsuz hasret,
Sonsuz keder çocukluğum.

Çocukluğum, çocukluğum...
Habersiz ölen kardeşim,
Mezarı bilinmez eşim,
Her bir şeyim çocukluğum.

Çocukluğum, çocukluğum...
Bir çekmede unutulmuş,
Senelerle rengi solmuş,
Bir tek resim çocukluğum." (Saba, 2003: 39)

Şairin geçmişi ilk dörtlükte umutlu ve sıcak duygularla anımsanırken, sonraki dörtlüklerde kederli, unutulmuş bir resme dönüşür. Şiirin her dörtlüğünün başında geçen "Çocukluğum, çocukluğum..." dizesi, Necatigil'in 1952 yılındaki bir şiirine ilk dize olur. Necatigil bu şiirde açıkça adını anmadan Saba'nın şiirine göndermede bulunur.

“EKMEK KIRINTILARI
 “Çocukluğum, çocukluğum,
 Ah o cennet ülke
 Bir daha ele geçse!”
 Dediklerini duydum.

Kaybedilmemiş ki,
 Hâtıralar sağ olsun!
 Işıkları yandıkça
 Yeri belli çocukluğun.

Ya canından bezmiş kaçıp
 Sığınmışsanız bir ormana,
 Acaba o zaman da
 Çocukluğu arar mısınız?

Benim de arkamda
 Renkli taşlar olsaydı
 Çocukluğuma giden yolu
 Bulmam kolay olurdu” (Necatigil, 1991: 180)

Necatigil de Saba'nın şiirindeki gibi, şiirini dördlüklerle kurar ve tıpkı Saba'nın şiirindeki gibi her dördlükte bir kez “çocukluk” sözcüğünü kullanır. Saba'nın şiirinin ilk dizesine sadece şiirinin başında yer verir ama ilk 3 dizenin tırnak içinde olması ve üçüncü çoğul kişinin söylediği bir sözmüş gibi aktarılması, şiirdeki “öteki” kişinin varlığına işaret eder. Nitekim Necatigil'in şiirinde çocukluk sözcüğü sadece bir kez kendi çocukluğunu anmak için kullanılır; diğerleri hep öteki'nin çocukluğudur (“Çocukluğum”, “çocukluğu”). “Öteki” kişinin Ziya Osman olduğunu iki şiiri art arda okuduğumuzda anlarız. Necatigil, Saba'nın şiirinin ilk dördlüğündeki duyuşu çocukluğu cennete benzeterek aktarıverir. Ama onun çocukluğu anışı Saba'ninkine pek benzemez. Her ne kadar Saba'nın şiirinde de çocukluktaki güzel günler, kederle, hüznle anılırsa da Necatigil'in tavrı baştan bellidir: Evet, başkalarının çocukluğu cennet güzelliğinde olabilir ve anımsamak mutluluk verebilir ama ya çocukluğunu mutlu yaşayamayanlar? Onlar da geçmişe dönmek isterler mi? İşte tam bu noktada, Necatigil, başkasını anlatmaktan vazgeçip şiirini kişiselleştirir ve “Benim de onlar gibi mutlu bir çocukluğum olsaydı, geçmişe dönmek sevinç verebilirdi” der son dördlükte. Şairin burada kullandığı “arkada bırakılan renkli taşlar” imgesi, bir önceki dördlükte geçen “sığınılan orman” imgesiyle birleşir ve bizi Hansel ile Gretel masalına götürür. O masaldaki hüznü ve acılı çocukluk, Necatigil'in çocukluğundan çok farklı değildir. Ve Ziya Osman'ın aksine, Necatigil çocukluğunu hiç de keyifle anmaz şiirlerinde. Oysa Saba'nın bu şiiri, her ne

kadar hüznü dalgalar taşısa da, çocukluğu özleyişle doludur. Ve “Ekmek Kııntıları” sadece “Çocukluğum” şiirine değil, bütünüyle Saba'nın şiirlerindeki çocukluk algılayışına bağlıdır. Necatigil, Saba'nın şiirlerine öykünme (pastiş) yoluyla hem onun şiirlerini yeniden kurmuştur hem de kendi şiirini.

Necatigil kendi çocukluğundan değil de çekirdek ailelerin içinde büyüyen çocuklardan bahsettiğinde bütün karamsarlığı dağılır; iyimser, babacan, korumacı bir tavır hakim olur şiirlerine. Açıkça hiçbir zaman kendi çocuklarından söz etmez ama bir çocuğun yarattığı mutluluk ve onunla ilgili kaygılar, Necatigil'in baba kimliğine ulaştırır bizi. 1953 tarihli “Mavi Işık” şiiri, bunun duygusal bir kanıtıdır:

“MAVİ IŞIK
Sen bir çiçeksin
Annen saksı,
Azıcık hastalansan
Odalar yaşlı.

Sevincimiz, üzüntümüz
Hep sana bağlı,
Senden gelir gücümüz
Doğan güne karşı.
Bizim çocukluğumuz
Karanlık, paslı.
Sen güneşlerde yaşa
Altın saçlı!

Gökten düşen mavi ışık,
Mavi ışıklarda dünya.
Evlerin yaşaması
Sen olunca” (Necatigil, 1991: 173-174)

Bu şiirdeki üç, bilemediniz dört kişilik çekirdek ailenin mutlu dünyasının merkezi, çocuktur. Saba da 1946 tarihli “Ana, Baba, Evlât” şiirinde, aynı çekirdek aileyi minik bir bebeğin çevresinde oluşturur:

“Bilinmez talih, anlaşılmaz kader,
Ömürleri bir sabah birleşecek yoldu.
Seviştiler, evlendiler,
Bir çocukları oldu.

Bir beşik içinde şimdi
Bütün sevinçleri, küçücük.
Küçük ayakları, küçücük avuçları,
Daha kaç günlük!

Beceriksiz nefes alışları duyulur.
-Ana, baba, evlât, küçük odada üçü-
Etrafında deste deste nur,
Ağzında ak bir koku annesinin sütü.

(...)
Senden gelen herşey o: Her sabah doğan güneş,
Her yıl dönen bahar, kuru toprağa yağış.
Senden
Bu eve başış” (Saba, 2003: 103)

Her iki şiirde de çocuğun varlığının yaşamın yegâne sevinci olması, Saba ile Necatigil’i birleştiren güçlü duygusal bağlara kanıt gibidir. 1950’lerden itibaren Necatigil’in çocuk kavramına eğilişi daha gerçekçi ve hatta biraz can acıtıcı hale gelir:

“ÇOCUKLAR
Çarşılarda bir şey
Biz pek aramazdık çocuklar olmasaydı

Kasaplarda, manavlarda bazı yorgun kadınlar
Hep de تنها saatleri seçerler
Sonra yavaş bir sesle
Çocuk için hasta kaç gündür yemiyor
Biraz et biraz meyve isterler.

Sevdiği bir reçeli gün aşırı yalnız ona
Kaşıkla beraber büyür bir üzüntü
Yağların şekerlerin çayların
Uykularda bile bitiyorsa
Annelere düşündürdüğü.

İnsanlara tezgâhlara kâğıtlara kolaydı
Biz bu kadar eğilmezdik çocuklar olmasa” (Necatigil, 1991: 303)

Bu şiirde çocuk, anne babaların ortak zayıf noktasıdır. Yaşamın önünde eğilmenin de hayatta bir şeyler aramanın da tek nedeni çocuktur Necatigil’e göre. Onun yaklaşımı şiirde, Saba’nın romantik ve idealleştirici tablosundan

daha gerçekçi bir tablo yaratır. Sanki Saba, daima bir düş ülkesinde yaşamıştır, masallardaki mutluluğu sürdürmüştür. 1947'de yazdığı "Artık Günlerimiz" şiiri, bütün şiirlerinde görülen masalsı aile mutluluğunun en açık ifadesidir:

"ARTIK GÜNLERİMİZ

Artık günlerimiz böyle bahtiyar geçecek...
Her akşam soframızda daha taze, mübarek,
Göz nuru karşılığı kazandığım şu ekmek.
Her akşam bu odada artık biz de üç kişi,
Sen, ışığın altında, dizinde bir elişi,
Çocuğumuz iterken yerde oyuncağımı,
Kalkıp koparacağım takvimin yaprağını.
Sonra düşüneceğim: Ne kadarsa günümüz,
Geçecek pembe akşam, altın ışıklı gündüz,
Ağaçta filiz, yuvada kuş, dallarda çiçek,
Bizim de aramızda bu çocuk büyüyecek" (Saba, 2003: 139)

Ziya Osman'da aile, bir amaçtır; içinde yetiştiği huzurlu aile ortamını baba kimliğiyle kendisi kurana dek aradığı bir ortamdır aile ve bulduğunda artık sonsuza dek mutlu ve sakin bir yaşam süreceği neredeyse kesindir. Bu inanç, onun şiirlerini gerçekten uzaklaştırır. Saba'nın şiirlerinde günlük yaşamın izleri vardır ama zorlukları yoktur. Necatigil'se günlük yaşamın önemsiz ayrıntılarını şiire imge kılmayı Saba'dan öğrenmiş ama yalın bir gerçekçilikle işlediği bu imgelerle yaşamı şiirleştirerek onu aşmıştır. Onun için "Artık Günlerimiz"le "Çocuklar" arasında büyük fark vardır. İkisinin arasındaki en önemli ortak noktaysa, şiirlerindeki aile imgesini orta sınıf ahlaki değerleri ve sosyal-ekonomik yaşamı üzerine kurmalarıdır.

Behçet Necatigil'in şiirinde aileyi çevreleyen en önemli halka, akrabalarıdır. Görünmez bir kuşatmayla çekirdek aileyi saran bu halka, aile bireylerinin üzerinde sözsüz bir baskı yaratır ve yaşamın ekonomik zorluklarıyla savaştırmaktan yorgun karı koca, bu mihneti de sessizce yüklenir. Ziya Osman'ın şiirlerinde de karı kocanın aile bağları, akrabaları işlenir ama Necatigil'in bakışıyla Saba'nın bakışı arasında derin ayrılıklar görülür. Saba, ölmüşlerine içtenlikle ve sadakatle bağlıdır, onları daima yanında hisseder:

"Ey ölü, az daha yaşatmak isterdim seni,
Habersiz bırakıp gittiğin evde.
Giysen hazır duran terliklerini,
Odalarda dolaşsan, öksürsen,
Toplasan bu yaz da bahçede yemişleri,

Az daha ömür sürsen” (Saba, 2003: 40) “Bir Ölünün Arkasından”

“Artık bütün insanlar bana yabancı, ırak
Ölüleri kendime ne yakın duyuyorum!
Onlar beni anıyor: Oğlum! Kardeşim, yavrum.
Onların seslerini emmiş susuyor toprak.

Bu geniş sessizliğin içinde çıldırarak,
Bir geniş mezarlığı her gece bekliyorum.
Ben, ben ölmüşlerimi kaldırmak istiyorum
En derin kuyuların içine haykırarak” (Saba, 2003: 85) “Kuyular”

Saba'nın derin sadakati, Necatigil'de sessiz bir isyana dönüşür. O da evini ve ailesini saran akrabalara, ölmüşlere saygılıdır ama onların yarattığı baskıdan mutsuzdur. “Ayrı Evlere Çıkmak” şiiri, ailelerin sırtındaki bu ağır sorumluluğu anlatır:

“AYRI EVLERE ÇIKMAK

Kapıları ölü, sağ
Bütün akrabaya kapalı
Bir ev bulsak,
O ev yalnız ikimizin olsa
Hep orada otursak.

İç içe bu evler, bıktım,
Birbirine bağlı.
Sözde kalır ayrı evlere çıkmak,
Dağ başlarında bile olsa
Yalan, evlerin yalnızlığı.

Bir duruş tazeler eski bir acıyı
Hortlatır gerilerde bir derdi bir bakış.
Bu ev sizin öyle mi?
Yanlış!

Önceki evlerin üzüntüsü biter mi,
Kapıları kapasanız da eser.
Kesildiğini sandığımız soluklar
Daha da artmışa benzer.
Yaşar ölmüş bir amca, aranızda canlı,
İki evin birisinden yadigâr.

Saadet hülyalarınızla alay eder gibi,
Allah günah yazmasın, yaşar” (Necatigil, 1991: 184)

Saba'nın ölmüşlerine bağlılığı, biraz da onun Tanrıya bağlılığı, ölümü arzulayışı, ahiret inancı ve yaşamı ölüme dek katlanılacak bir görev olarak algılamasıyla ilgilidir. Bu tevekkül ve kader duygusu, mutasavvıfane bakış, Necatigil'de tanrısal değil, insani ve gerçekçi bir tavır taşır. Necatigil, yaşamı bütün zorluklarıyla üstlenir, bundan şikâyet etmez ama günlük ayrıntıların yaşamı tüketmesinden yorgundur, yine de kaçmak, kurtulmak, bunların hepsinden uzaklaşmak gibi bir dileği ya da umudu yoktur. Ölüm ve Tanrı fikri, Necatigil'in ilk dönem şiirlerinde yine Ziya Osman Saba'nın etkisiyle görülür ama sonra izleri yitip gider. 1946'da yazdığı “Yakarış”ta, Tanrı'yı sıcak bir kucak gibi algılar, tıpkı Saba gibi:

“YAKARIŞ
Allahım, çocukluğumda olurdu her ne dersem:
Annem rüyalarıma gelirdi mezarından,
Ninem Çarşamba pazarından
Haftalık erzak alırdı.

Allahım, görüyorsun, üşümüşüm,
Uzatsan da sıcak kanatlarını
Altına giriversem” (Necatigil, 1991: 118)

Behçet Necatigil, “Kabul Günü” ve farklı tarihlerde yazdığı “Lades” şiirlerindeyse ölüm üzerine kısa, ironik dizeler kurar:

“KABUL GÜNÜ
Biliyorum saadet
Bana dünyada gelmez,
Ölümü bekliyorum” (Necatigil, 1991: 27)

“LÂDES
Uzayacağa benzer
Tutuştığımız lâdes.

İşi gücü bırakıp
Mezarlığa nâzır
Bir eve taşındım.
Ölüm, sen beni aldatamazsın,
Aklımda!” (Necatigil, 1991: 17)

“LÂDES
 Vaktiyle yazdığım gibi:
 Uzayacağına benzer
 Tutuştuğumuz lâdes.

Bak kaç sene geçti
 Aldatamadın beni
 Ölüm kardeş!” (Necatigil, 1991: 109)

Şiirlerde de söylediği gibi, ölüm hep Necatigil’in aklındadır o dönemde ama 1960’lardan itibaren şiirinden izi silinir. Ölüm, Necatigil’in Saba’dan öğrendiği, üzerinde düşündüğü ve onunkinden farklı bir ses kattığı ama pek de içselleştirmeden terk ettiği bir izlek olarak yarım kalır.

Necatigil’in vefalı bir okur ve kendi sesini onda bulduğunu her zaman açıkça ifade ettiği bir şair olarak derinden bağlandığı Ziya Osman Saba, Türk şiirinde kendine özgü bir yere sahiptir. Necatigil’se Yedi Meşalecilerden ve özellikle Saba’dan etkilenerek başladığı şiir yaşamında, ondan çok farklı bir ses ve duyuş geliştirir. Ondan öğrendiğini söylediği ev ve aile yaşamının şiirini yazmayı, yaşamı boyunca sürdürür ama Saba’nunkinden çok ayrı bir bakışla. Bu, Bloom’un değindiği, pastişten (öykünmeden) üsluba geçişin aslında (Bloom, 2008: 65). Saba için yaşamın değerini temsil eden değerler, ölümün mutluluğuna erişinceye dek yaşamı sürdürmeyi sağlayan araçlardır. Tevekkül, Saba için kaderi, Tanrıyı, yaşamı temsil eder. Necatigil de mütevekkildir ama bu, ilahî bir düzeni kabullenmekten çok, sosyal kimliğini, ahlaki öğretileri, bir baba, bir eş olarak kendinden beklenenleri yerine getirmeyi yüklenmek, sessizce buna katlanmaktır. Necatigil, kendini modern çağın bir çilekeşi gibi, evin dar dörtgenine kapatır, dış dünyayı özler ama sessizce çilesini çeker. O da Saba gibi –Ahmet Oktay’ın deyimiyle- “dünyanın bıkkını”dır². Saba ile Necatigil arasındaki en önemli ortaklık, tevekkül, geçmişe ve aile değerlerine bağlılık, günlük yaşamın sıradan ayrıntılarını imgeye dönüştürme gücüdür.

² Bkz. (Oktay, 2008: 140-143).

Son söz olarak Bloom'un şu cümlelerini aktarmak yerinde olabilir:

“Güçlü ölümler geri dönerler ama bizim renklerimizle ve bizim seslerimizle konuşarak, en azından kısmen, en azından belli anlarda, kendilerinin değil bizim kalıcılığımıza delalet eden anlarda geri dönerler. Eğer tamamen kendi kuvvetleriyle geri dönerlerse, o zaman zafer onlarıdır (Bloom, 2008: 167).”

Bu cümlelerde Necatigil'in Saba'ya duygusal bağlılığı ile ondan bağımsızlığı anlatılır sanki. Necatigil de Saba'dan aldığı bazı sesleri, kendi renkleriyle kendi sesine dönüştürerek kendi kalıcılığının temellerini atmıştır.

KAYNAKÇA

- BARTHES, Roland. (2006). *Yazı Üzerine Çeşitlemeler, Metnin Hazzı* (Çev. Şule Demirkol). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- BLOOM, Harold. (2008). *Etkilenme Endişesi: Bir Şiir Teorisi*, (Çev. Ferit Burak Aydar). İstanbul: Metis Yayınları.
- GÖKALP ALPASLAN, Gonca. (1992). *Behçet Necatigil'in Şiirlerinde Aile*. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi)
- (2003). "Behçet Necatigil'in Şiirlerinde Mekânın Poetikası". *Türkbilig*.(5) . Nisan: 29-44.
- NECATİGİL, Behçet. (1983a). *Bütün Eserleri 5/ Düzyazılar 1: Bile/Yazdı, Yazılar*. (Haz. Hilmi Yavuz, Ali Tanyeri). İstanbul: Cem Yayınları.
- . (1983b). *Bütün Eserleri 6/ Düzyazılar 2: Konuşmalar, Konferanslar*. (Haz. Hilmi Yavuz, Ali Tanyeri). İstanbul: Cem Yayınları.
- . (1991). *Bütün Eserleri 1/ Şiirler 1: Kapalı Çarşı, Çevre, Evler, Eski Toprak, Arada*. (Haz. Hilmi Yavuz, Ali Tanyeri). İstanbul: Cem Yayınları.
- OKTAY, Ahmet. (2008). "Dünyanın Bıkkını". *İmkânsız Poetika*. İstanbul: İthaki Yayınları, 140-143.
- SABA, Ziya Osman. (2003). *Bıraktığım İstanbul*. İstanbul: Alkım Yayınları.